

Narzędzia tradycyjne LO kl. IV

Narzędzie nr 3: cykl scenariuszy dotyczący dłuższej lektury nieobowiązkowej (*Dziennik 1954* Tyrmanda)

Autor: Marlena Maciejewska

Temat: *Polska szarość i facet w kolorowych skarpetkach. Wokół „Dziennika 1954” Leopolda Tyrmanda.*

Cele zajęć:

1. poznanie wybranych utworów z literatury polskiej i światowej oraz umiejętność mówienia o nich z wykorzystaniem potrzebnej terminologii;
2. doskonalenie umiejętności rozpoznawania tematyki i problematyki poznanych tekstów oraz ukazywania jej związku z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddawanie jej refleksji;
3. rozwijanie uzdolnień i zainteresowań poprzez udział w różnych formach aktywności intelektualnej i twórczej.

Bibliografia:

1. L. Tyrmand, *Dziennik 1954*, Warszawa 1996.
2. P. Rowicki, *Skarpetki Leopolda T.*, w: „Dialog”, nr 7,8, lipiec- sierpień 2016.
3. *Król hipsterów. Rozmowa z Piotrem Rowickim*, „Dialog”, nr 7,8, lipiec- sierpień 2016.
4. *Realizm i prawda emocjonalna Stanisławskiego* [online]: <http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/realizm-i-prawda-emocjonalna-stanislawskiego-metody-pracy-z-aktorem.html> (dostęp 03. 02. 2020).
5. K. Stanisławski, *Praca aktora nad rolą*, Kraków 2010.
6. *Polska Kronika Filmowa 1954*, [online]: <https://www.youtube.com/watch?v=-vv7aO3QsCU> (dostęp 03. 02. 2020).

Komentarz metodyczny: *Dziennik 1954* Leopolda Tyrmanda stanowi punkt wyjścia do wielu zagadnień. W proponowanym cyklu 4 lekcji jest spojrzeniem na obraz Polski lat pięćdziesiątych XX wieku (ukazuje życie społeczne, polityczne, artystyczne), przedstawia portret Leopolda Tyrmanda (którego za Piotrem Rowickim można porównać ze współczesnym hipsterem), może stanowić podstawę do omówienia (powtórzenia) cech gatunkowych dziennika oraz poruszenia problemu autokreacji. Proponowane metody (wybrane lub wykorzystane w całości) mogą być z powodzeniem stosowane także podczas omawiania innych lektur. Indywidualizacja zaproponowanych zadań odnosi się do różnorodnych zainteresowań uczniów i odmiennych sposobów przyswajania wiedzy. Ostatnie ćwiczenia, nazwane teatralnymi lub parateatralnymi przygotowane są z myślą o indywidualizacji profilu klasy. Coraz częściej tworzone są

współcześnie klasy artystyczne, filmowe, teatralne, w których owe metody mogą bardzo dobrze się sprawdzić.

Przebieg zajęć:

Działania wstępne, wprowadzenie: Nauczyciel prezentuje krótki fragment *Polskiej Kroniki Filmowej* z roku 1954. Będzie to znakomita wizualizacja obrazu Polski ukazanej w przeczytanym *Dzienniku 1954*.

Przykładowy film: <https://www.youtube.com/watch?v=-vv7aO3QsCU>

Nauczyciel (lub wybrany uczeń) odczytuje fragment rozmowy z Piotrem Rowickim (**Załącznik nr 1**). Należy pominąć w tej pierwszej fazie spotkań z Tyrmandem część tytułu rozmowy- *Król hipsterów*, by nie sugerować od razu uczniom sposobu patrzenia na bohatera. Następnie nauczyciel pyta uczniów, czy dzielą fascynację współczesnego dramaturga przeczytanym *Dziennikiem 1954*. Ważne, by uczniowie udzielili szczerych informacji na temat lektury (co ich zaniekało, co rozdrażniło).

Główna część lekcji:

Zadanie 1

Zadanie ma na celu ukazanie tematyki omawianej lektury oraz rozbudzenie ciekawości poznawczej uczniów poprzez twórcze działanie. Nauczyciel dzieli klasę na sześć zespołów. Każdemu wręcza polecenia (**Załącznik nr 2**) oraz arkusz papieru formatu A3. Zadaniem każdej grupy jest stworzenie pierwszej strony czasopisma, odwołując się do wskazanych fragmentów *Dziennika 1954*. Należy nadać tytuł gazecie oraz wypełnić rubryki, opatrując je chwytliwymi nagłówkami oraz krótkimi informacjami o tym, co moglibyśmy przeczytać w dalszej części gazety. Można zamieścić jeden lub dwa teksty reklamujące jakieś miejsca, a także wykorzystać artykuł wspomniany przez Tyrmanda. Nauczyciel zaznacza w poleceniach, z jakim typem gazety mają uczniowie do czynienia (dziennik, tygodnik) oraz wskazuje, do których dni opisanych przez autora należy przede wszystkim się odwołać. Proponuję konkretne dni, ponieważ mogą z nich uczniowie czerpać różne informacje na temat życia w Polsce lat 50- ych (np. o warunkach mieszkaniowych, transporcie publicznym, handlu legalnym i nielegalnym, deficycie towarów, rozrywkach, służbie zdrowia, rozwoju miast i nowych inwestycjach (zrealizowanych i planowanych- np. Pałacu Kultury i Nauki), cenzurze, prasie, instytucjach artystycznych i ich działalności, sporcie, filmach, muzyce, modzie, bikiniarzach, polityce i fałszowaniu rzeczywistości przez władze) oraz na świecie (zjazdy partyjne w ZSRR, opinie o artystach zachodnich, rocznica śmierci Stalina, wspomnienie Lenina).

Indywidualizacja: dotyczy odmiennych sposobów nabywania wiedzy. Ponieważ zdecydowana większość ludzi charakteryzuje się mieszanym sposobem odbioru i przetwarzania informacji, najbardziej efektywne będzie zatem oddziaływanie wielozmysłowe. W obrębie zespołów uczniowie sami podzielą się ze względu na swoje preferencje (inne elementy zadania będą wykonywać wzrokowcy, inne słuchowcy, inne kinestetycy). Najlepiej powinni w całym zadaniu poczuć się ci ostatni, gdyż wykonują chętnie zadania wymagające aktywności ruchowej, zaangażowania emocjonalnego, pracy zespołowej. Za wyszukiwanie odpowiednich wiadomości w lekturze z pewnością najchętniej będą odpowiedzialni wzrokowcy niejako nastawieni na czytanie w formie ukierunkowanej. Samo tworzenie zapisu w formie gazety również powinno przypaść im do gustu ze względu na możliwość notowania w formie graficznej, wykonywanie wizualizacji, przedstawianie treści w układach przestrzennych. Słuchowcy najchętniej zabiorą głos podczas przedstawiania wyników pracy, a podczas pracy zespołowej przyswoją wiele wiadomości, korzystając z ustaleń kolegów i koleżanek oraz głośno dzieląc się własnymi spostrzeżeniami.

Przedstawienie wyników pracy: omówienie gazet.

Podsumowując ćwiczenie, nauczyciel zadaje pytanie, jakie tematy porusza Tyrmand w swoim dzienniku. Uczniowie powinni zauważyć między innymi: komentarze dotyczące rzeczywistości społecznej i politycznej, komentarze dotyczące współczesnej kultury polskiej, radzieckiej i zachodniej, poglądy na sztukę (w tym literaturę), poglądy polityczne, komentarze dotyczące współczesnej kultury, obserwacje socjologiczne, plotki.

Nauczyciel dopytuje, jakie inne tematy pojawiają się w dzienniku Tyrmanda. (np. związek z Bogną, rozważania filozoficzne, egzystencjalne, elementy autobiograficzne oraz ukazujące własny stan ducha, emocje, nastroje, przedstawianie znanych postaci, rozważania na temat roli dziennika).

Zadanie 2

Nauczyciel prosi, by każdy uczeń zdecydował, które zagadnienie poruszane przez Tyrmanda szczególnie go zainteresowało i chciałby je zgłębić. W tym celu każdy wybiera, do którego zespołu eksperckiego będzie należeć. Zadanie jest związane z pracą domową (warto tak zaplanować cykl lekcji, by na przygotowanie pracy domowej były co najmniej dwa dni). Uczniowie *eksperci* w danej dziedzinie mają za zadanie, korzystając z tekstu *Dziennika* Tyrmanda oraz ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych zebrać jak najwięcej informacji, ciekawostek dotyczących zagadnienia, które ich szczególnie zainteresowało. Mogą przygotować także fotografie, fragmenty filmów. Każdy uczeń może należeć do jednego zespołu eksperckiego. Jeśli

zaden uczeń nie wybierze któregoś zagadnienia, wówczas podczas omówienia ekspertem będzie nauczyciel. Proponuję przygotować krótką prezentację w formie pokazu slajdów, ukazującą zagadnienia pominięte przez uczniów. Wybór dokonany przez uczniów może być też ciekawą podpowiedzią dla nauczyciela, pokazującą, co interesuje jego podopiecznych.

Indywidualizacja: poprzednie zadanie w założeniu miało na celu pobudzić aktywność poznawczą uczniów. W tej fazie następuje selekcja problemów, uczniowie indywidualnie, zgodnie ze swoimi zainteresowaniami poszukują odpowiedzi na pytania związane z danym zagadnieniem. Zadanie bazuje na zainteresowaniach literackich, historycznych, społecznych, artystycznych, sportowych.

1 zespół ekspercki- biografowie (jego zadaniem będzie zebranie wiadomości na temat życia Leopolda Tyrmanda, innych niż te ukazane w *Dzienniku 1954*).

2 zespół ekspercki- socjologowie (proszony jest o zebranie materiałów dotyczących życia Polaków w latach pięćdziesiątych XX wieku: warunki mieszkaniowe, komunikacja publiczna, praca, itp.).

3 zespół ekspercki- historycy (przedstawia najważniejsze wydarzenia historyczne w Polsce i na świecie po śmierci Stalina).

4 zespół ekspercki- architekci (skupia się na obrazie Polski i stolicy lat pięćdziesiątych XX wieku (wygląd miast, domów, ulic, itp.).

5 zespół ekspercki- filmoznawcy (przedstawia polską i światową kinematografię lat pięćdziesiątych XX wieku).

6 zespół ekspercki- sportowcy (skupia się na sporcie w latach pięćdziesiątych XX wieku).

7 zespół: eksperci od życia towarzyskiego- ukazują rozrywki, przyjęcia, prywatki, bale, słynne miejsca spotkań (kawiarnie, kluby) ukazane przez Tyrmanda w Warszawie lat pięćdziesiątych XX wieku.

8 zespół: eksperci od życia uczuciowego- zajmują się szeroko pojętym erotyzmem lat pięćdziesiątych XX wieku (jak wyglądały relacje damsko- męskie, miłość, małżeństwo, romanse, randki itp.)

Warto zaznaczyć, że nazwy dwóch ostatnich grup nawiązują do tytułu powieści Leopolda Tyrmanda *Życie towarzyskie i uczuciowe*.

Polecenia znajdują się w **Załączniku nr 3**. W wyznaczonym przez nauczyciela terminie uczniowie prezentują wyniki swojej pracy. Decydują, czy przedstawione przez Tyrmanda w *Dzienniku 1954* informacje na temat życia w latach pięćdziesiątych XX wieku są prawdziwe, subiektywne/obiektywne.

Zadanie 3

Portret Leopolda Tyrmanda

Nauczyciel inicjuje rozmowę na temat tego, kim jest Tyrmand ukazany w *Dzienniku 1954*. Prosi, by uczniowie zajęli stanowisko, odwołując się do fragmentu dziennika z dnia 24 marca. Według autora inni ludzie postrzegają go na cztery różne sposoby:

Czy zgadzasz się z opinią, że jest:

- męczennikiem, patriotą, rodzajem hrabiego Henryka w rogowych okularach?*
- cwaniakiem, który wie, jak zabezpieczyć sobie przyszłość?*
- niemrawym abnegatem wybierającym wygodne lenistwo?*
- głupcem, dla którego motorem życia jest ubieranie się po bikiniarsku, alkohol, snobizm, ładne dziewczyny, przekora i aktualne modne kozakerie?*

Nauczyciel prosi, by uczniowie uzasadnili swoje zdanie, odwołując się do wybranych fragmentów dziennika, a także zwrócili uwagę na poglądy polityczne autora, rozważania filozoficzne, egzystencjalne, komentarze dotyczące współczesnej mu kultury, a także refleksje autotematyczne (jaką rolę pełni w jego życiu pisanie dziennika) oraz wzmianki biograficzne.

Nauczyciel może podpowiedzieć, że wiele cennych informacji znajdują uczniowie we fragmentach z dni: 1 stycznia, 8 stycznia, 12 stycznia, 3 lutego, 7 lutego, 20 lutego, 23 lutego, 1 marca, 2 marca, 2 kwietnia-biografia

Na wykonanie zadania uczniowie mają około 20 minut. Mogą pracować w parach. Po upływie tego czasu wspólnie zbieramy wnioski i próbujemy stworzyć niejednoznaczny portret Tyrmanda.

Nauczyciel prosi uczniów, by wyobrazili sobie Tyrmanda we współczesności. Czym mógłby zszokować współczesnych (co byłoby odpowiednikiem ówczesnych skarpet)? W jakich miejscach moglibyśmy spotkać go? Jakie filmy, muzyka mogłyby go interesować? Z kim mógłby się przyjaźnić? Następnie nauczyciel (lub wybrany uczeń) cytuje fragment współczesnego dramatu Piotra Rowickiego *Skarpetki Leopolda*

T.¹(Załącznik nr 4) i prosi uczniów o komentarz, czy rzeczywiście Leopold Tyrmand posiada cechy współczesnego celebryty.

Następnie nauczyciel (lub wybrany uczeń) cytuje kolejny fragment dramatu Rowickiego oraz rozdaje uczniom fragmenty wywiadu z autorem (Załącznik nr 5) i stawia pytanie:

Czy zgadzasz się z opinią, że Tyrmand to współczesny hipster? Prosi o uzasadnienie zdania.

Metody teatralne/parateatralne

Indywidualizacja: poniższe metody prezentuję z myślą o uczniach lubiących aktywne uczestnictwo w zajęciach, ćwiczenia bazujące na pobudzaniu wyobraźni, pracy zespołowej, ruchowej i improwizacji. Nauczyciel może cały cykl zadań przeprowadzić w klasie o profilu artystycznym (na przykład teatralnym) lub jako spotkania dodatkowe z uczniami o zainteresowaniach teatralnych. Można także pojedyncze metody wykorzystać podczas wcześniejszych lekcji jako np. rozgrzewkę.

Komentarz metodyczny: Poniższe metody-warsztatowe wymagają przestrzeni (np. aula, większa sala bez ławek), wygodnych swobodnych ubrań, które nie krępują ruchów. Optymalna liczba uczestników podczas zajęć warsztatowych powinna wynosić 20 osób.

Metody teatralne (parateatralne) mają nie tylko walor dydaktyczny (lepsze przyswojenie lektury, jej problematyki, charakterystyki bohaterów), ale również wychowawczy. Pozwalają bowiem rozwijać osobowość i kreatywność, rozpoznawać własne uczucia oraz odbierać emocje otoczenia. Ponadto zespołowy charakter pracy sprzyja kształtowaniu kultury współzycia i współdziałania. Edukacja teatralna stanowi także istotny składnik wychowania humanistycznego, poprzez kształtowanie postaw estetycznych młodzieży i rozwój własnych pasji. Aktywność ta ujawnia się w różnej postaci: słownej, muzycznej, malarskiej, teatralnej. Teatr staje się zatem miejscem integracji różnych dziedzin sztuki i różnych osobowościowo osób.

Większość zaproponowanych ćwiczeń bazuje na klasycznej metodzie Konstantina Stanisławskiego. Interesujące jest tu szczególnie dążenie do osiągnięcia prawdy emocjonalnej. Zgodnie z teorią rosyjskiego reformatora teatru, aktor musi usilnie starać się zrozumieć postać, w którą ma się wcielić. Podobnie aktor-uczeń najpierw powinien odtworzyć sobie cały życiorys postaci oraz przeanalizować, jaki miał on wpływ na zachowanie i poglądy bohatera (temu służyły wcześniejsze zadania). Stanisławski podpowiada, by w celu prawdziwego wyrażenia uczuć przypomnieć sobie własne analogiczne doświadczenia oraz towarzyszące im

---

¹ P. Rowicki, *Skarpetki Leopolda T.*, w: „Dialog”, nr 7,8, lipiec- sierpień 2016.

emocje. Doświadczenia mogą być zarówno rzeczywistymi zdarzeniami z życia aktora, jak i wiedzą nabytą z książek lub obserwacji świata. Proponowane zadania bazują także na zalecanej przez Stanisławskiego improwizacji oraz *momentach autentycznej prawdy*, pomagającej uruchomić w aktorze prawdziwe emocje. Zadanie według Stanisławskiego ma być wyrażone poprzez środki artystyczne, nie sztampowe i stereotypowe, ale do każdej tworzonej postaci odkrywane na nowo. Sztuka nie polega na tym, ażeby wygłaszać tekst roli, ponieważ gdyby tak było, widz równie dobrze mógłby tylko czytywać dramaty, a nie je oglądać. Aktor podczas pracy powinien wciąż zadawać sobie pytania: kto, kiedy, gdzie, dlaczego, po co, jak. Pytania te, wprowadzające tzw. *okoliczności założone* wymuszają pracę wyobraźni, która z okoliczności zewnętrznych ułożyć ma kompletny obraz wyimaginowanego życia. Każdy szczegół domaga się uzasadnienia, kolejnego zestawu pytań, kolejnych obrazów. W metodzie Stanisławskiego nie ma chwili wytchnienia, nawet skupienie nie prowadzi do biernej kontemplacji – jest zawsze aktywne, aktor musi prowadzić monolog wewnętrzny². Opisane pokrótce metody są doskonałe do ćwiczeń z uczniami, pozwalają rozwijać wyobraźnię, otwierać się na pracę z partnerem i pracę zespołową oraz wewnętrznie koncentrować się na zadaniu.

Rozgrzewka

Uczniowie chodzą po sali w rytm piosenki socjalistycznej *Budujemy nowy dom*. Co pewien czas prowadzący informuje maszerujących, jaką są grupą (przedstawioną w *Dzienniku 1954* Tyrmanda). Ich zadaniem jest zmiana sposobu chodzenia, postawy ciała, mimiki w zależności od wskazanej grupy.

1. działacze partyjni i agitatorzy
2. drobnomieszczański proletariat z Powiśla (sąsiedzi p. Gieni)
3. pasażerowie tramwaju warszawskiego w godzinach szczytu
4. redaktorzy- cenzorzy
5. handlarze z bazaru Rózyckiego
6. artyści i intelektualiści w *Kameralnej*

Zadanie 1

Prywatka u Bogny.

(zadanie odwołuje się do fragmentu *Dziennika 1954* z dnia 23 stycznia)

---

² Por. *Realizm i prawda emocjonalna Stanisławskiego* [online]: <http://www.dziennikteatralny.pl/artykuly/realizm-i-prawda-emocjonalna-stanislawskiego-metody-pracy-z-aktorem.html> (dostęp 03. 02. 2020).

Jesteście nastolatkami, znajomymi Bogny, zaproszonymi przez nią na prywatkę. Bez wcześniejszego konsultowania się pokażcie ową imprezę. W tym celu:

1. przypomnij sobie ostatnią podobną sytuację, w której brałaś/eś udział i zastanów się:
  - a. jak się czułaś/eś na tego typu spotkaniu?
  - b. w jakim byłaś/eś nastroju (radość, euforia, zabawa, ekscytacja, a może niepewność, strach, wycofanie, nieśmiałość?)
  - c. pokaż ten stan (nie staraj się sztucznie grać, ale bazuj na swoim autentycznym doświadczeniu!)
2. wyobraź sobie, jak jesteś ubrany/a (czy pasujesz do towarzystwa, czy wtapiasz się w tłum). Nie mów tego, ale zachowaniem, postawą ciała pokaż też swój ubiór.
3. jaką pełnisz pozycję w grupie?
4. zastanów się, dlaczego tu jesteś
5. jakie relacje łączą cię z Bogną ?

Podczas trwania prywatki musisz pamiętać, że odbywa się ona:

- a. w małym pokoju
- b. w zimie
- c. za ścianą są rodzice twojej koleżanki

Podczas prywatki tańczycie (jaka muzyka?), jecie i spożywacie trunki (pamiętając o rodzicach za ścianą) i rozmawiacie.

Ważna uwaga! Nikt z uczniów nie wciela się w rolę Bogny i Tyrmanda.

Po chwili, gdy prywatka nabiera tempa, prowadzący dodaje nowe polecenie: oto pojawiła się Bogna z Leopoldem. Pokażcie swoją reakcję na obecność starszego osobnika. Zastanów się, czy go znasz, chciałbyś poznać, co o nim wiesz, co go łączy z Bogną. Uruchom wyobraźnię!

Zadanie 2

Przyszędł.... do Tyrmanda.

Zadanie oparte na improwizacji. Jeden z uczniów jest proszony o to, by wcielił się w Tyrmanda. Drugiego ucznia//uczennicę prowadzący informuje, kim jest. Zadaniem jego jest takie zainicjowanie sytuacji scenicznej, by Tyrmand zorientował się, z kim rozmawia i podjął improwizowane (ale bazujące na

dzienniku) działanie sceniczne. Po wykonaniu zadania (maksymalnie 3 minuty scenka), prowadzący zaprasza kolejną parę.

Proponowane pary (do wyboru przez nauczyciela):

1. Tyrmand- fryzjer
2. Tyrmand- Pani Gienia (sprzątaczką)
3. Tyrmand- Ojciec Bogny
4. Tyrmand- Halszka (zakochana w facecie z sąsiedztwa)
5. Tyrmand- Bogna
6. Tyrmand- Rysia (dawna miłość, sen z 23 stycznia)
7. Tyrmand- Zbyszek Herbert
8. Tyrmand- redaktorka z wydawnictwa Czytelnik (cenzorka) 12 stycznia

Zadanie 3

Stop- klatka

Nauczyciel dzieli uczniów na 6-8- osobowe grupy. Każda ma za zadanie ułożyć z siebie kompozycję stanowiącą zatrzymanie kadru z wyimaginowanego filmu o Tyrmandzie. Postacie, mimo zneruchomienia muszą prowadzić wewnętrzny monolog, by ciągle być w roli. Przed ustawieniem każdy musi odpowiedzieć sobie na pytania podobne jak w zadaniu pierwszym. Po ukazaniu stop –klatki pozostali uczestnicy nie odgadują od razu, jaka to scenka. Aktorzy tkwią chwilę w bezruchu, prowadząc monolog wewnętrzny, koncentrując się wewnętrznie na zadaniu. Nauczyciel ożywia umówionym znakiem jedną osobę, która prowadzi przez kilka sekund monolog na głos. Później prowadzący uruchamia kolejne osoby. Po zakończeniu monologów głośnych wszystkich uczestników, widownia odgaduje, z jaką sceną z *Dziennika* mieliśmy do czynienia.

Proponowane sceny (do wyboru):

1. Przyjęcie u pani Gieni na Powiślu (2 stycznia)
2. Tramwaj warszawski (12 stycznia)
3. Nocna wizyta w wesołym miasteczku podczas imienin dyrektora Skrzyпка (24 stycznia)
4. Bal Prasy w Klubie Stowarzyszenia Dziennikarzy (31 stycznia)
5. Obiad w stołówce u Literatów (6 lutego)

6. Bazar- wizyta na ciuchach (12 marca)

Zadanie 4

Etiudy. Ukazanie rzeczywistości lat 50- ych za pomocą znaków teatralnych.

Prowadzący prosi uczniów, by wymienili charakterystyczne zjawiska Polski komunistycznej (odwołując się do tych przedstawionych w *Dzienniku 1954* Tyrmanda). Zapisujemy je na dużej karcie. Podkreślić możemy później te, które są zjawiskami pozytywnymi, stanowią próby ucieczki od szarości socjalistycznej. Niektóre mogą być dyskusyjne (wydają się być pozytywnymi, a w rzeczywistości są zgodne z propagandową linią Partii).

Przykładowe cechy: cenzura; brzydota miasta, mieszkań, ubrań; wszechobecna tandeta; bieda; pustki w sklepach; komunalne, wspólne mieszkania; socrealizm jako doktryna artystyczna; zakaz publikacji artystów antysystemowych; programowy ateizm; amoralizm; praca: przymusowy nakaz pracy, brak bezrobocia; problemy z transportem publicznym; problemy ze służbą zdrowia; nepotyzm; fałszowanie prawdy o literaturze; kłamstwa w mediach, media na usługach Partii; propaganda sukcesu: pochody pierwszomajowe, budowa Pałacu Kultury i Nauki, sukcesy artystyczne (dzieł socrealistycznych), sukcesy gospodarcze, eksport towarów, propagandowe filmy; prześladowanie ludzi, więzienie (Pałac Mokotowskich); plany sześcioletnie; dostatnie życie ludzi związanych z Partią; czerpanie wzorców z ZSRR; fałszowanie prawdy o Zachodzie; działalność agitatorów, aktywistów, komitetów, itp.; zjazdy partyjne; biurokracja; brak prawdziwej miłości, bale, przyjęcia, prywatki; kluby literackie, artystyczne, dziennikarzy; kawiarnie; ciuchy, czarny rynek; bikiniarze;

Nauczyciel dzieli uczniów na 6- osobowe zespoły (np. poprzez odliczenie do 6) i prosi, by każdy zespół przygotował krótką etiudę, przedstawiającą wybrany aspekt życia w komunistycznej Polsce lat 50- ych. Można korzystać z fragmentów *Dziennika* Tyrmanda oraz należy wykorzystać rekwizyty (o ich przyniesienie uczniowie byli proszeni wcześniej): szare i kolorowe skarpety, szare ubrania, szary papier, kartony, taśma klejąca, nożyczki, bibuła kolorowa, kolorowe i szare materiały, folia malarska (najlepiej szara). Ważne, by operować znakami teatralnymi, posługiwać się symbolem, unikać dosłownego wystawiania fragmentów *Dziennika*. Można przygotować etiudę w dowolnym typie teatru (słowa, teatr muzyczny, plastyczny, tańca, pantomimy, lalkowy, instalacja). Ważne, by posłużyć się symbolem! Mile widziane będzie operowanie kontrastem. Etiuda powinna trwać maksymalnie 5 minut. Na jej przygotowanie uczniowie mają 20 minut.

Po wyznaczonym czasie uczniowie prezentują etiudy. Wspólnie komentujemy ich symbolikę i adekwatność wykorzystanych symboli.

Podsumowanie: Pierwsze podsumowanie w formie rozmowy warto przeprowadzić po zadaniu prezentującym Tyrmanda jako *hipstera, króla życia*. Uczniowie, odnosząc się do fragmentów dramatu Rowickiego i wcześniejszej charakterystyki Tyrmanda ustalą, kim dla nich jest bohater *Dziennika*. W zakończeniu można jeszcze raz odwołać się do cytatu z początku lekcji i zapytać uczniów, czy zweryfikowali swój stosunek do lektury lub czy nadal zgadzają się ze słowami Rowickiego, że Tyrmand w sposób specyficzny ukazuje poststalinowską Polskę. Kolejne podsumowanie (również w formie rozmowy) należy przeprowadzić po zajęciach warsztatowych. Tu po każdym zadaniu prowadzący powinien w kilku słowach skomentować wykonane zadanie oraz zapytać uczestników, jak czuli się w danej roli, co było dla nich najtrudniejsze oraz jakie elementy uważają za najbardziej wartościowe.

Informacja o przetestowaniu narzędzia, informacja o możliwych innych zastosowaniach narzędzia:

Proponowane metody wykorzystałam podczas pracy nad spektaklem *Skarpetki Leopolda T.* (na podstawie fragmentów sztuki Piotra Rowickiego), przygotowanym przez działający w VI LO w Krakowie Teatr Proscenium. Oczywiście są to warunki odmienne od analizy lektury w systemie lekcyjnym, ale zaproponowane metody sprawdziły się. Nad przygotowaniem spektaklu pracowaliśmy około 7 miesięcy, dlatego też wszystkich zadań było więcej i zostały one rozłożone w czasie. Uczestnicy oglądali filmy Polskiej Kroniki Filmowej, przeczytali dramat Rowickiego, *Dziennik 1954* oraz *Życie towarzyskie i uczuciowe* Tyrmanda. Nie tylko przygotowali pierwszą stronę tygodnika (dziennika), ale mając więcej czasu- całą gazetę oraz nakręcili krótkie filmy stylizowane na Polską Kronikę Filmową (zmodyfikowana, dłuższa wersja zadania z grupami eksperckimi). Tworząc portret Tyrmanda- współczesnego celebryty nakręcili spoty reklamowe (celebryta poleca wybrane znane miejsce). Najwięcej czasu poświęciłam zadaniom aktorskim. Szczególnie ciekawie i dojrzałe wypadło zadanie czwarte. Część etiud została (w nieco zmienionej formie) włączona do spektaklu: na przykład *warszawski tramwaj*. Ubrani na szaro uczniowie ustawieni w rzędzie monotonnym językiem wypowiadali fragmenty dziennika traktujące o tramwaju. Inna scena – *skarpetkowa*: maszerują w pochodzie pierwszomajowym same szare skarpety, słuchając przemówienia Gomułki i raptem z tłumu odzywa się para kolorowych skarpet, skandując: *Koloru! Koloru!* Inna scena (*american dream i polska pobudka*): leżący Tyrmand, w tle jazzowa muzyka i zjawiające się Marylin Monroe (6) przeistaczające się w bufetowe krzyczące: *Pyzy! Flaki! Seta i galareta!*

Wszystkie zadania nie tylko rozwijały kreatywność uczniów, przybliżały postać głównego bohatera oraz realia lat pięćdziesiątych XX wieku, ale przede wszystkim pozwoliły uczniom poczuć się współtwórcami spektaklu.

Materiały wykorzystane na lekcji: (w załącznikach)

ZAŁĄCZNIK NR 1

(...) Rozmowa z Piotrem Rowickim

(...) mam wrażenie, że postać Tyrmanda jest panu szczególnie bliska, choć nie był to facet jednoznacznie sympatyczny.

Łatwo było wejść w jego skórę?

Tak. Tyrmand nie był zadany ani zlecony. Tyrmand był gdzieś z głowy. Z fascynacji, zachwytu nad dziełem i autorem. Z pewnej nawet obsesji. Mam kilku takich autorów i parę książek, które nie dają mi spokoju. Jednym z nich jest Tyrmand i jego *Dziennik 1954*. Przeczytałem go po raz pierwszy dawno temu, nic nie wiedząc na temat autora. Fantastyczna książka, pomyślałem, nikt tak nie pisał o tamtych czasach, o tamtym roku, zdawać by się mogło mrocznym, stalinowskim, depresyjnym. *Dziennik* był zaprzeczeniem martyrologicznych polskich opowieści. Był o miłości do kobiet, do muzyki, do ubrań, do życia. Był inteligentny, dowcipny, zgryźliwy, szydery, przenikliwy, dalekowzroczny. O życiu w komunizmie, o upadku narodu i obyczajów, o chamstwie, o tym, do czego to wszystko zmierza.

(...). *Rozmowa z Piotrem Rowickim*, „Dialog”, nr 7,8, lipiec- sierpień 2016.

ZAŁĄCZNIK NR 2

Zespół 1

Stwórzcie pierwszą stronę tygodnika, odwołując się do informacji zamieszczonych przez Tyrmanda w *Dzienniku 1954*. Wykorzystajcie zapiski z dni: 12 stycznia, 14 stycznia. Nadajcie tytuł gazecie oraz wypełnijcie rubryki, opatrując je chwytliwymi nagłówkami oraz krótkimi informacjami o tym, co moglibyśmy wyczytać w dalszej części gazety. Można zamieścić jeden lub dwa teksty reklamujące jakieś miejsca, a także wykorzystać artykuł wspomniany przez Tyrmanda. Ustalcie, kto w zespole odpowiedzialny jest za wyszukiwanie informacji, przygotowanie tekstów, ich zapisy oraz omówienie wyników pracy (prezentację gazety).

Zespół 2: Polecenie różni się tylko zaproponowanymi materiałami. Wykorzystajcie przede wszystkim zapiski z dni: 21 stycznia, 25 stycznia, 26 stycznia.

Zespół 3: Polecenie różni się tylko zaproponowanymi materiałami. Wykorzystajcie przede wszystkim zapiski z dni: 12 lutego, 13 lutego.

Zespół 4: Polecenie różni się tylko zaproponowanymi materiałami. Wykorzystajcie przede wszystkim zapiski z dni: 6 marca, 7 marca, 11 marca, 12 marca.

Zespół 5: Polecenie różni się tylko zaproponowanymi materiałami. Wykorzystajcie przede wszystkim zapiski z dni: 16 marca, 17 marca, 18 marca.

Zespół 6

Polecenie różni się tylko zaproponowanymi materiałami. Wykorzystajcie zapiski z dnia: 24 marca.

ZALĄCZNIK NR 3

Polecenia dla zespołów eksperckich

1 zespół ekspercki- biografowie

Korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, zbierz jak najwięcej informacji, ciekawostek dotyczących biografii Leopolda Tyrmanda. Skup się na faktach innych niż te ukazane w *Dzienniku 1954*. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

2 zespół ekspercki- socjologowie

Odwołując się do *Dziennika 1954* oraz korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, zbierz jak najwięcej informacji, ciekawostek dotyczących życia Polaków w latach pięćdziesiątych XX wieku. Przedstaw np. warunki mieszkaniowe, komunikację publiczną, pracę. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

3 zespół ekspercki- historycy

Odwołując się do *Dziennika 1954* oraz korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, przedstaw najważniejsze wydarzenia historyczne w Polsce i na świecie w roku 1954. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

4 zespół ekspercki- architekci

Odwołując się do *Dziennika 1954* oraz korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, przedstaw wygląd Polski i stolicy lat pięćdziesiątych XX wieku. Zwróć uwagę na wygląd miast, domów, ulic, itp. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

5 zespół ekspercki- filmoznawcy

Odwołując się do *Dziennika 1954* oraz korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, przedstaw polską i światową kinematografię lat pięćdziesiątych XX wieku. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

6 zespół ekspercki- sportowcy

Odwołując się do *Dziennika 1954* oraz korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, przedstaw osiągnięcia sportowe lat pięćdziesiątych XX wieku w Polsce i na świecie. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

7 zespół: eksperci od życia towarzyskiego

Odwołując się do *Dziennika 1954* oraz korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, przedstaw rozrywki, przyjęcia, prywatki, bale, słynne miejsca spotkań (kawiarnie, kluby) funkcjonujące w Warszawie lat pięćdziesiątych XX wieku. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

8 zespół: eksperci od życia uczuciowego

Odwołując się do *Dziennika 1954* oraz korzystając ze źródeł tradycyjnych i cyfrowych, przedstaw, jak wyglądały relacje damsko-męskie, miłość, małżeństwo, romanse, randki itp. w Polsce w latach pięćdziesiątych XX wieku. Możesz przygotować także fotografie, fragmenty filmów.

ZAŁĄCZNIK NR 4

Tyrmand zostaje celebrytą. Pozuje na ściance. Błysk fleszy.

TYRMAND: Gdybym urodził się trochę później, jutrzejszy dzień zacząłbym w telewizji śniadaniowej, obstawiałbym wszystkie programy o modzie, o trendach, gustach, smakach, byłbym heteroseksualnym Jacykowem albo Michašką. Trwałbym w nudnym związku, no, może od czasu do czasu ktoś bym bzyknął dla odmiany, ale raczej bez szaleństw, bez ustawek. Do tego, dwa magazyny o książkach w prywatnych stacjach, własny program o jazzie w telewizji publicznej, no i prasa, felietony, o tym i owym, wywiad rzeka raz do roku, może jakieś eseje, oczywiście jakieś blogi, podróżniczy, kulturalny, polityczny. No i książki. Dużo fabuły. Coś ze sportem bym też chciał robić, tenis, boks, narty, no i samochody, w TVN Turbo może, może nawet cyklicznie.

P. Rowicki, *Skarpetki Leopolda T.*, w: „Dialog”, nr 7,8, lipiec- sierpień 2016.

ZAŁĄCZNIK NR 5

TYRMAND: Jeszcze za mną zatęsknicie. Przyjaciele hipsterzy, z placu Zbawiciela, bywalcy Charlotty, Planu B., Studia i Karmy, ja wasz praojciec mówię wam, noście się modnie, bądźcie kolorowi, pamiętajcie o rurkowych spodniach, o oprawkach okularów, kraciastych koszulach. Bądźcie niezależni, ironiczni i alternatywni. Nieszablonowi. Pieprzcie mainstream. Znajcie wszystkich, których znać należy. Czytajcie wszystkich, których czytać należy. Bywajcie tam, gdzie bywacie. Projektujcie projekty, ogarniajcie tematy. Mówcie szybko i dużo. Jedźcie w ładnych miejscach na ładnych talerzach. Pijcie bombillę na bazie yerby i kardamonową latte. Pijcie piwo z regionalnych browarów. Strzyżcie się i gólcie, zapuszczajcie brody, bądźcie sobą, nawet jeśli wydaje się wam, że jesteście nikim. Nawet jeśli naprawdę jesteście nikim. Bądźcie sobą.

P. Rowicki, *Skarpetki Leopolda T.*, w: „Dialog”, nr 7,8, lipiec- sierpień 2016.

Król hipsterów. Rozmowa z Piotrem Rowickim

Tymczasem pański bohater stał się modny (zatriumfował z za grobu, można powiedzieć) i wznowiono mu już chyba wszystko, łącznie z dawnymi felietonami.

I bardzo dobrze. Popieram tę modę, bo dziś mało mód na mądre rzeczy, a już moda na literaturę to ewenement. (...) No i ten główny bohater, co za gość, po prostu król życia. Teraz wiem już trochę więcej o autorze (...) Wiem też, że Tyrmand nie był tak dowcipny i tak genialny, jak się przedstawiał.

Robi się teraz z Tyrmanda patrona „hipster-prawicy”. To są trochę żarty, ale mam wrażenie, że płomienna przemowa do hipsterów z pańskiej sztuki jest na serio. Jakoś mnie to wzruszyło, bo ze stylizującej się młodzieży łatwo się śmiać, trudniej ją docenić za odwagę i wysiłek autokreacji. Nie mówiąc już o tym, że to właśnie ona chodzi do teatru...

Tak, to bardzo poważny żart i mam nadzieję, że tak zostanie odczytany. Taki trochę zgryźliwy i szyderczy apel w stylu Tyrmanda, który mówi: „Strzyżcie się i gólcie, zapuszczajcie brody, bądźcie sobą, nawet jeśli wydaje się wam, że jesteście nikim. Nawet jeśli naprawdę jesteście nikim. Bądźcie sobą”. Wyobraziłem sobie, kim byłby i co robiłby Leopold Tyrmand dziś. Doszedłem do wniosku, że byłby bardzo szczęśliwy, bogaty i sławny z jego talentem do autokreacji w czasach permanentnej autokreacji, spokojnie mógłby ścigać się ze Szczepanem Twardochem na coraz to nowsze i bardziej wypasione fury. Byłby królem hipsterów, kreatorem, celebrytą, blogerem, twarzą kolorowych pism, komentatorem spraw wszelkich i niekoniecznie zajmowałby się polityką. Przypuszczam też, że nie miałby nic wspólnego z dzisiejszą prawicą. Wyśmiałby ją i wyszydził jak komunizm.

A gdyby to jego wyszydzono?

Uważam, że Tyrmand miał pecha, nie trafił na odpowiedni czas ani miejsce. Ani w Polsce, ani w Stanach. Nie pasował nigdzie, odstawał, tu zbyt kolorowy, tam zbyt czarno-biały. Tak naprawdę nie wiem, może to, co sobie wyobraziłem, jest kompletną bzdurą i Tyrmand do dzisiaj też by nie pasował. (...)

Rozmawiała Justyna Jaworska

Król hipsterów. Rozmowa z Piotrem Rowickim, „Dialog”, nr 7,8, lipiec- sierpień 2016.